

**כדי שהתינוק ישאל...  
 "So That Our Children Will Ask Questions..."  
 WHAT WILL WE ANSWER?!?<sup>1</sup>  
 Torah in Motion Pesach Series 5783, Rabbi Moshe Shulman**

**Mishnah Pesachim 10:2-4 (114a, 116a)**

2: they filled the first cup for him...  
 3: **They brought before him**, he dips lettuce (Marror) before he reaches the breaking of the bread.  
**They brought before him** unleavened bread, lettuce (marror), charoset, and two cooked dishes... And when the Temple existed they used to bring before him the actual Passover offering  
 4: They poured out for him the second cup. And here the child asks his father, and if the child has insufficient understanding his father instructs him...  
 'Why is this night different from all [other] nights?'  
 • For on all [other] nights we eat leavened and unleavened bread, whereas on this night [we eat] only leavened bread;  
 • on all other nights we eat all kinds of herbs, on this night bitter herbs;  
 • on all other nights we eat meat roast, stewed or boiled, on this night, roast only.  
 • on all other nights we dip once, but on this night we dip twice.'  
 And according to the son's intelligence his father instructs him. He commences with shame and concludes with praise; and expounds from 'a wandering Aramean was my father' until he completes the whole section.

**1. משנה פסחים י:ב-ד (קיד., קטז.).**

ב  
 ג  
 ד  
 מִזְגוּ לוֹ כּוֹס רִאשׁוֹן...  
**הביאו לפניו**, מטבל בחזרת, עד שמגיע לפירוק הפת.  
**הביאו לפניו** מצה וחרסת וחרסת ושני תבשילין...  
 ובמקדש היו מביאים לפניו גופו של פסח:  
 מִזְגוּ לוֹ כּוֹס שֵׁנִי, וְכֵאן הֵבֵן שׂוֹאֵל אָבִיו, וְאִם אֵין דַּעַת בְּבֶן, אָבִיו מְלַמְדוֹ:  
 מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות?  
 • מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות, שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה, הלילה הזה כולו מצה.  
 • שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות, הלילה הזה מרור.  
 • שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי, שלוק, ומבשיל, הלילה הזה כולו צלי.  
 • שבכל הלילות אנו מטבילין פעם אחת, הלילה הזה שתי פעמים?  
 ולפי דעתו של בן, אביו מלמדו. מתחיל בגנות ומסיים בשבח, ודורש מארמי אבי, עד שיגמור כל הפרשה כלה.

**Rambam Chametz & Matzah ch. 8**

1. The order of the fulfillment of these mitzvot on the night of the fifteenth [of Nisan] is as follows: In the beginning, a cup [of wine] is mixed for each individual. They recite the blessing, בורא פרי הגפן, and the kiddush of the day on it, and the blessing, shehecheyanu. Then, they drink [it]. Afterwards, one recites the blessing, על נטילת ידים, and washes one's hands. A set table is brought, on which are maror, another vegetable, matzah, charoset, the body of the Paschal lamb, and the meat of the festive offering of the fourteenth of Pesach. At present, we bring two types of meat on the table: one in commemoration of the Paschal sacrifice and one in commemoration of the festive offering.  
 2. He begins and recites the blessing, בורא פרי האדמה, takes the vegetable, dips it in charoset, and eats a כזית. He and all those eating together with him, each and every one, do not eat less than a כזית. Afterwards, the table is taken away from the person reciting the Haggadah alone. The second cup [of wine] is mixed. Here is where the son asks, and the one reciting [the Haggadah] says: Why is this night different from all other nights? On all other nights, we are not required to dip even once. On this night, we dip twice? On all other nights, we eat chametz (leaven) or matzah. On this night, only matzah? On all other nights, we eat roasted, boiled, or cooked meat. On this night we eat only roasted? On all other nights, we eat any type of vegetables. On this night, we eat maror (bitter herbs)? On all other nights, we eat either sitting upright or reclining. On this night, we all recline?...  
 4-5 The table is returned before him and he says: This Paschal sacrifice which we eat [is] ... Blessed are You, God, who redeemed Israel. He recites the blessing, בורא פרי הגפן, and drinks the second cup.  
 6. Afterwards, he recites the blessing, al netilat yadayim, and washes his hands a second time, for he diverted his attention [from his hands] during the time he was reciting the Haggadah.  
 He takes two cakes [of matzah], divides one of them, places the broken half inside the whole [cake] and recites the blessing, hamotzi lechem min ha'aretz. Why does he not recite a blessing on two loaves, as on other festivals? because [Deuteronomy 16:3] states "the bread of poverty." Just as a poor man is accustomed to eating a broken [loaf], so, too, a broken loaf should be used...

**2. רמב"ם חמץ ומצה פרק ח'**

א  
 ב  
 ג  
 ד-ה  
 ו  
 סדור עשיית מצוות אלו בליל חמשה עשר, כך הוא:  
**מקדש** בתחלה מביאין כוס לכל אחד ואחד, ומברך בורא פרי הגפן; ואומר עליו קדוש היום, וזמן, ושונה.  
**נחמץ** ואחר כך מברך על נטילת ידים, ונוטל ידיו.  
**ומביאין שלחן ערוך**, ועליו מרור וירק אחר ומצה וחרסת וגופו של קבש הפסח ובשר חגיגה שליוס ארבעה עשר; ובזמן הזה, מביאין על השלחן שני מיני בשר--אחד זכר לפסח, ואחד זכר לחגיגה.  
**וכרסס** מתחיל ומברך בורא פרי האדמה, ולוקח ירק ומטבל אותו בחרסת, ואוכל כזית, הוא וכל המסבין עמו--כל אחד ואחד, אין פחות מפזית. ואחר כך עוקרין את השלחן, מלפני קורא ההגדה לבדו;  
**ומגיד** ומזגין הכוס השני, וכאן הבה שואל. ואומר הקורא, מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות: שבכל הלילות, אנו מטבילין אפלו פעם אחת; והלילה הזה, שתי פעמים. שבכל הלילות, אנו אוכלין חמץ ומצה; והלילה הזה, כולו מצה. שבכל הלילות, אנו אוכלין שאר ירקות; והלילה הזה, מרורים. שבכל הלילות, אנו אוכלין בשר צלי שלוק ומבשיל; והלילה הזה, כולו צלי. שבכל הלילות, אנו אוכלין ביר יושבין ובין מסבין; והלילה הזה, כולנו מסבין.  
**ד-ה ומחזיר השלחן לפניו ואומר**, פסח זה שאנו אוכלין... ברוך אתה ה', גואל ישראל. ומברך על הגפן, ושונה הכוס השני.  
**ו נחמץ** אחר כך מברך על נטילת ידים, ונוטל ידיו שניה--  
 שהרי הסיח דעתו בשעת קריאת ההגדה;  
**נחמץ** ולוקח שני ריקיו, חולק אחד מהן ומניח פרוס לתוך שלם, ומברך המוציא לחם מן הארץ. ומפני מה אינו מברך על שתי כפרות, בשאר ימים טובים: משום שנתאמר "לחם עני" (דברים טו, ג) מה דרכו של עני בפרוסה, אף כאן בפרוסה.

<sup>1</sup> Based primarily on תורת מועדות, פרקי מועדות, by Rav Mordechai Breuer, ז"ל, Ch. 10, היכירה לתינוק.

**Shulchan Aruch OC 473**

We pour for him the first cup and make a berakha over it.  
 A set table is brought before the baal Habayit on which are 3 matzot, marror and charoset, karpas or another vegetable, and two types of meat: one in commemoration of the Paschal sacrifice and one in commemoration of the festive offering.  
 One washes his hands for the sake of the first dipping [of food], but he does not recite a blessing on the washing. Then he takes less than a kazayit (the size of an olive) from the karpas, dips it in vinegar and recites the blessing, "who creates the fruit of the ground." He eats [it] and does not recite a blessing after it.  
 Then he takes the middle matzah, cuts it into two and gives half to one of those seated to watch it, for the afikoman; and we place it under the tablecloth. And he should place the other half between the two whole ones. Then he raises the plate that has the matzot and says, "Ha lachma ania (This bread of poverty)," until [he gets to], "Mah nishtanah (How is it different)." And then he should order that [the matzot] be removed from the table and be placed at the end of the table, as if they had already eaten; so that the children will see and ask [about it].  
 We pour for him the second cup, so that the children will ask why we drink the second cup before the meal. If the son has no wisdom, the father teaches him. If he has no son, his wife should ask him. If he does not even have a wife, he should ask himself. Even scholars should ask each other "what is different," etc. And when one begins "We were slaves to Pharaoh," he should return the Seder plate, that on it are the matzot, before him, and read the entire Hagada.

**3. שו"ע או"ח תעג**

**א** [קדש] מוזגין לו כוס ראשון ומקדש עליו...  
**ד** מביאין לפני בעל הבית קערה שיש בה שלשה מצות ומרור וחרוסת וכרפס או ירק אחר (והומוז או מי מלח) ושני תבשילין, אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה...  
**ו** [ורחץ] נוטל ידיו לצורך טבול ראשון ולא יברך על הנטילה, [כרפס] ויקח מהכרפס פחות מכזית ומטבלו בחומץ ומברך בורא פרי האדמה ואוכל, ואינו מברך אחריו.  
 [יחץ] ויקח מצה האמצעית ויבצענה לשתים, ויתן חציה לאחד מהמסובין לשומרה לאפיקומן ונותנין אותה תחת המפה, וחציה השני ישים בין שתי השלימות ויגביה הקערה שיש בה המצות ויאמר: הא לחמא עניא, עד מה נשתנה ואז יצוה להסירם מעל השלחן ולהניחם בסוף השלחן כאלו כבר אכלו, **כדי שיראו התינוקות וישאלו**.  
**ז** [מגיד] מוזגין לו מיד כוס שני, **כדי שישאלו התינוקות** למה שותים כוס שני קודם סעודה. ואם אין חכמה בבן, אביו מלמדו. אם אין לו בן, אשתו שואלתו; ואם לאו, הוא שואל את עצמו. ואפילו תלמידי חכמים שואלים זה לזה: מה נשתנה וכיו' וכשמתחיל עבדים היינו לפרעה, מחזיר הקערה שבה המצות לפניו וקורא כל ההגדה...

**סדר הדברים לפי שו"ע**

- קדש**
- הבאת השולחן = **כרפס ומצות**
- ורחץ** – בלי ברכה
- כרפס** = מטבל במי מלח
- יחץ** – לאפיקומן
- **הא לחמא עניא** (עונים דברים הרבה)
- עקירת השולחן – **מלפני כולם**
- כוס שני – לעורר השאלות
- מה נשתנה – בגלל מזיגת כוס השני.
- **מחזירין הקערה לפני מגיד!**
- מגיד** – עבדים היינו
- רחצה** – עם ברכה
- מוציא-מצה** – **מרור** – **כורך**
- שו"ע** (הסעודה)

**סדר הדברים לפי הרמב"ם**

- קדש**
- ורחץ** (עם ברכה)
- הבאת השולחן = **כל האוכל**
- כרפס** = מטבל בחרוסת
- עקירת השולחן – מלפני קורא המגילה
- כוס שני (מקומו כאן?)
- מה נשתנה – כהקדמה למגיד
- מגיד** – עבדים היינו
- **מחזירין** הקערה לפני פסח/מצה/מרור
- רחצה** – עם ברכה
- יחץ** – לחם עוני = פרוסה
- מוציא-מצה** – **מרור** – **כורך**
- שו"ע** (הסעודה)

**א. עקירת השולחן**

**ב. כרפס**

**4. גמ' פסחים קטו:**  
 למה עוקרין את השולחן? אמרי דבי רבי נאי: **כדי שיכירו תינוקות וישאלו**. אפי' הנה יתיב קמיה דרבה, חזא דקא מדלי תכא מקמיה, אמר להו: **עדיין לא קא אכלינו, אתו קא מעקרי תכא מיקמן!** אמר ליה רבה: **פטריתן מלומר "מה נשתנה"!**

**4. גמ' פסחים קטו:**  
 Why is the table removed? Said R. Yanai: In order that the **children should see and ask**. Abaye was sitting before Rabbah, and saw that they removed the table from before him. He said to them: 'I have not yet eaten, and you already remove the table?' Whereupon Rabbah responded: 'You have exempted us from the need to ask the *Ma Nishtana*'

**9. גמ' פסחים קיד:**  
 גמ' אמר ריש לקיש: זאת אומרת מצות צריכות פוונה. פינון דלא בעידון חיובא דמרור הוא דאכיל ליה, ב"בוא פרי האדמה" הוא דאכיל ליה. ודילקא לא איכנון למרור, הלכך בעי למקדור לאטבולי לשם מרור. דאי סלקא דעתך מצוה לא בעיא פוונה, למה לך תרי טיבולי? והא טביל ליה חדא זימנא!!

Said Reish Lakish: This teaches us that Mitzvot require intent...  
 But if you will say that Mitzvot do not require intent - why must he dip twice? He has already dipped once (and eaten Marror)? Really? Perhaps Mitzvot indeed do not require intent. And that which you asked 'why dip twice' is necessary in order for it to be a **change noticed by the children**.

• רמב"ם חמץ ומצה ה:א:ב / שו"ע או"ח תעג:ו',ז'

**5. רמב"ם ברכות ז:א**  
 גמרו מלאכל מסלקין את השולחן ומכבדין את המקום שאכלו בו ואחר כך נוטלין את ידיהם...

**Rambam Blessings 7:11**  
 When one finishes eating one removes the table, cleans the place, washes one's hands... (for benching)"

**6. תוספות פסחים קיד. ד"ה הביאו לפנינו מצה**  
 הביאו לפנינו מצה - לפי שעקרו השולחן לפני מי שאומר הגדה ועושה הסדר קתני הביאו לפנינו מצה. ועקירת שלחן היא **כדי שישאל הבן** ואביו עונה לו עדיין יביאו שלחן לעשות טיבול שני **והבן ישאל למה** אנו מטבילין שתי פעמים... ומיד כשעוקרין מחזירין לפנינו והמצה והמרור עליו שהרי צריך לומר בהגדה מצה זו מרור זה וכדאמר (לעיל לו. ולקמן דף קטו): לחם עוני שעונין עליו דברים הרבה.

**7. מהר"ל<sup>2</sup> - גבורות השם - פרק נב (וכן איתא בב"ח או"ח תע"ג)**  
 ועוקרין השולחן **כדי שיתמה התינוק** למה עוקרין השולחן והלא היה ראוי לאכול אחר שכבר היינו מסובים, **וישיב לו כי יש לנו לספר ביציאת מצרים קודם האכילה**. ועכשו אין נוהגין עקירת השולחן ובמקום זה עוקרין הקערה עם המצות:

<b>8. משנה ב' - סדר הלילה ע"פ המשנה!</b>		
מזגו לו כוס א'	קדש	
הביאו לפניו (1)	השלחן	• רמב"ם - כל האוכל • רש"י - מרור בלבד
מטביל בחזרת... (גמרא)	כרפס	טיבול 1
הביאו לפניו (2)	עקירת השולחן	<b>=&gt; שיכירו תינוקות וישאלו</b>
	החזרת השולחן	• תוס': מיד - לפני "מה נשתנה" - כסדר המשנה • שו"ע: לפני עבדים היינו • רמב"ם: לפני ר"ג
מזגו לו כוס שני	הכנה לזימון? מגיד?	
הבן שואל...	מגיד	מה נשתנה

**10. רש"י פסחים קיד.**  
 עד שמגיע לפרפרת הפת... וטיבול ראשון - **כדי שיכיר תינוק וישאל**, לפי שאין רגילין בני אדם לאכול ירק קודם סעודה

**Rashi Pesachim 114a**  
 The first 'dipping' (Karpas) is so that the children will see and ask, since it is not customary for people to eat vegetable before the meal."

**טור או"ח תעג**

ולקח ירקות ויברך בפה"א ומטבל **כדי לעשות שינוי בשביל התינוקות שישאלו** כי זה הוא שינוי שטובלין קודם סעודה מה שאין דרך לעשות כן בשאר הימים.

**11. בית חדש<sup>3</sup> (טור או"ח תע"ג ד"ה והתשובה)**  
 והתשובה לתינוקות הוא **דהטיבול שקודם הסעודה הוא דרך חירות** כדרך בני חורין שמטבילין קודם סעודה להמשיך תאות המאכל, כן כתבו קצת מפרשים.  
 ולי נראה **דהתשובה** היא לפי שעדיין לא הגיע זמן הסעודה דבעינן למימר תחלה אגדתא והלילה על כן אנו מטבילין עכשיו לטעימה בעלמא לפני הסעודה שלא לשהות כל אותו הזמן בלי אכילה כל עיקר.

**Beit Chadash (R. Yoel Sirkis)**  
 The answer we give the children is that the dipping before the meal is a symbol of freedom, like free people who dip (a first course) before the meal to whet their appetites, so explain some commentaries.  
 But I think the answer is that since it will be a long time before we get to the meal, for we must first say the Haggadah and the Hallel, therefore we dip now to taste something before the meal, so that we don't remain without any food for such a long time.

<sup>2</sup> מהר"ל - R. Yehudah Loeb b. R. Bezalel, born in Pozna, Poland, c. 1520-1609, Rabbi of Prague from 1598. The Maharal was a Rosh Yeshiva, decider, commentator, educator, cabbalist, leader, but he is most famous for his books of Jewish philosophy and thought. Maharal had a number of important disciples: R. Shlomo Ephraim of Lunshitz, author of the Kli Yakar, who succeeded him as rabbi of Prague, R. Yom Tov Lipman Heller, author of the Tosfot Yom Tov, R. David Ganz, author of the Zemach David, and R. Eliyahu Ba'al Shem of Lu'antz.

<sup>3</sup> בית חדש (נ"ח) - Rabbi Joel Sirkes, b. Poland, 1561-1640 - A leading halachic authority in the generation after Rema, Sirkes is renowned for his commentary on the Tur, the Bayit Chadash, also known by its acronym, Bach ("new house"). This work cites new material on the Tur which was not included in R. Joseph Caro's commentary

## ג. ורחץ

**Shulchan Aruch OC 673:6**

One washes his hands for the sake of the first dipping [of food], but he does not recite a blessing on the washing. Then he takes less than a kazayit from the karpas, dips it in vinegar and recites the blessing, "who creates the fruit of the ground." He eats [it] and does not recite a blessing after it.

**Chok Ya'akov OC 473**

That which we wash on this night, is like all the other 'changes' which are done this night in order to encourage questions."

**16. שו"ע אורח חיים תעג:ו**

נוטל ידיו לצורך טבול ראשון ולא יברך על הנטילה, ויקח מהכרפס פחות מכזית ומטבלו בחומץ ומברך בורא פרי האדמה ואוכל, ואינו מברך אחריו.

**17. חק יעקב<sup>5</sup> (סקב"ח)**

והא דנוטלין בליל זה הוא כאחד מן שאר שינויים שעושים בליל זה כדי שישאלו

## ד. יחץ

**Pesachim 115b**

Bread of ['oni] [means] bread over which we recite ['onin] many words.

Another interpretation: 'Bread of ['oni]': 'ani [poverty] is written: just as a beggar generally has a piece, so here too a piece [is taken].

**18. פסחים קטו:ב**

"לָחֶם עֹנִי" - לָחֶם שְׁעוֹנִין עָלָיו דְּבָרִים הַרְבֵּה. דְּבָר אַחֵר: "לָחֶם עֹנִי" - "עֹנִי" כְּתִיב, מָה עָנִי שֶׁדָּרְכּוֹ בְּפִרוּסָה, אִף כָּאֵן בְּפִרוּסָה.

## • רמב"ם הל' חמץ ומצה – ח:י / שו"ע או"ח תעג:ו

**Beit Yosef OC 473**

1. The custom to divide (the Matzah) before the reading of the Haggadah is in order that one could be able to say 'this is the poor man's bread', for 'the poor man's bread is broken',

2. and some say it is in order that the children should see and ask why we are hiding the Matzah before we have eaten,

3. and some say it is in order that one should not inadvertently eat it during the meal, and not have any Matzah left for the end, therefore we hide it.

**19. ב"י<sup>6</sup> (או"ח תע"ג ד"ה**

כתב)

1. המנהג לחלקה קודם שיקרא ההגדה כדי שיאמר עליה הא לחמא עניא, מה לעני בפרוסה אף כאן בפרוסה

2. ויש אומרים שהוא כדי שיראו התינוקות וישאלו מפני מה אנו מטמינים

המצה ועדיין לא אכלנו

3. ויש אומרים כדי שלא יראו ויאכלו אותה תוך הסעודה בשוגג ולא יהיה לו עוד מצה משומרת באחרונה ולפיכך מצניעין אותה.

**Pesachim 115a**

Said R. Oshaya: Anything dipped in a liquid requires washing of the hands.

**Tosafot Pesachim 115a**

This washing is not for Sanctity or cleanliness, as it is with bread, but rather in order not to render it *Tame* (spiritual impurity) through the medium of the liquid... according to this, then, one should not make a blessing over this washing... especially since today we are not meticulous about impurity, and not eating food that is impure, and we, therefore, don't require this washing of the hands.

**Shulchan Aruch OC 158:4**

One who eats anything dipped in one of the seven categories of liquids... without it being wiped dry, even if his hands do not touch the liquid, must wash his hands without a blessing.

**Magen Avraham ibid**

The custom in the world is not to wash, and it is a reliable custom because Tosafot hold this way, and 'go see what the people do'

**12. גמ' פסחים קטו.**

אמר רבי אלעזר אמר רב אושעיא: כל שטיבולו במשקה צריך נטילת ידים.

**13. תוספות פסחים קטו.**

...ונראה דנטילה דהכא לא משום קדושה ונקיות כמו בנהמא אלא משום שלא יטמא המשקין להיות תחלה ויהא אסור לשתותן ולפסול את גופו...

ולפי זה נראה דאין לברך על אותה נטילה... וכ"ש אנו שאין אנו נזהרין מלטמאות עצמנו ומלאכול אוכלין טמאין ואין אנו צריכין לאותה נטילה והמברך הרי זה מברך ברכה לבטלה...

**14. שו"ע או"ח קנח:ד**

אם אוכל דבר שטיבולו באחד משבעה משקין שסימנם: י"ד שח"ט ד"ם (דהיינו: יין, דבש, שמן, חלב, טל, דם, מים) ולא נתגב, ואפילו אין ידיו נוגעות במקום המשקה, צריך נטילה בלא ברכה

**15. מגן אברהם<sup>4</sup> שם**

כי הל"ח סמ"א בפכ"ה דהעולם נוהגים שלא ליטול ויש להם על מי שיסמוכו שהתוס' סוברים כן ופוק חזי מאי עמא דבר

on the Tur (Bet Yosef). The *Bi"ח* authored textual notes on the Talmud (Hagahot Ha-Bach) and many responsa. His son-in-law was Rabbi David ben Samuel Halevi, authored the *Ta"z* (Turei Zahav) commentary on the Shulchan Aruch.

<sup>4</sup> **R. Avraham Ha-Levi Gombiner**, b. ca. 1637 (Gombin, Poland) – 1683 (Kalisch). (Most of his family died in the pogroms of 1648/1649.) He wrote an important commentary on the Shulchan Aruch, "Magen Avraham", which is relied upon heavily by later deciders such as the Mishnah Berurah! Early versions of his commentary were produced before he was thirty, but it was only published finally after his death, by his son, R. Chaim.

<sup>5</sup> **Rabbi Jacob ben Joseph Reischer**, 1670-1733. Born in Prague, where he studied in his youth. He served in various rabbinical positions in Prague, Ansbach (Bavaria), Worms, and Metz (Germany). He wrote a responsa known as *Shevut Yaakov*, a commentary on the Rema's *Torat Chatat* known as *Minchat Yaakov*, a commentary on the Laws of Pesach in Shulchan Aruch called *Chok Yaakov*, a commentary on the *Ein Yaakov* called *Iyun Yaakov*, and many more.

<sup>6</sup> **Rabbi Joseph ben Ephraim Caro**, 1488-1575, born in Toledo, Spain, died in Safed, Israel. He is also called *Maran* ("our master") or *Ha-Mechaber* ("the author", the halachic author par excellence). Rav Yosef Caro left Spain because of the expulsion of 1492 and settled with his family in Turkey. In 1536, he emigrated to Israel and became the chief rabbi of Safed, an important center of Jewish learning and industry. His principal teacher in Safed was Rabbi Jacob Berab. Caro's magnum opus is his *Beit Yosef* ("House of Joseph"), an encyclopedic commentary on Rabbi Jacob ben Asher's *Tur*, a halachic code. *Bet Yosef* presents an extensive survey of relevant halachic literature, from the Talmud down to works of Caro's contemporaries. Caro's halachic decisions were codified in his *Shulchan Aruch* (which was actually a digest of *Bet Yosef*). This work quickly became accepted throughout the Jewish world as halachically authoritative. Likewise, Caro's commentary on Maimonides' code, the *Kesef Mishneh*, is one of the standard commentaries on Maimonides' work. Caro was also a mystic. He left two responsa collections, *Avkat Rochel* and *Bet Yosef*.

## ה. מזיגת כוס שני – מה נשתנה

## 24. רשימת "היכירא לתינוקות" והשאלות הנ"ל

- עקירת השולחן (גמרא)
- ורחץ (חק יעקב)
- כרפס (רש"י)
- יחץ (בי"י)
- מזיגת כוס שני (לפי רש"י ושו"ע)
- הא לחמא עניא – ולא בשעת אכילה?
- מה נשתנה – ד' שאלות – על דברים שעוד לא ראה!

Mishnah Pesachim 10:4

They poured out for him the second cup. And here the child asks his father, and if the child has insufficient understanding his father instructs him...

'Why is this night different from all [other] nights?

- For on all [other] nights we eat leavened and unleavened bread, whereas on this night [we eat] only leavened bread;
- on all other nights we eat all kinds of herbs, on this night bitter herbs;
- on all other nights we eat meat roast, stewed or boiled, on this night, roast only.
- on all other nights we dip once, but on this night we dip twice.'

## 20. משנה פסחים י:ד

מִזְגוּ לוֹ כּוֹס שֵׁנִי, וְכֹאֵן הֵבֵן שׁוֹאֵל אָבִיו, וְאִם אֵין דַּעַת בְּבֶן, אָבִיו מְלַמְדוֹ: מֵה נִשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה מִכָּל הַלַּיְלוֹת?

- מֵה נִשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה מִכָּל הַלַּיְלוֹת, שֶׁבְּכָל הַלַּיְלוֹת אָנוּ אוֹכְלִין חֶמֶץ וּמִצָּה, הַלַּיְלָה הַזֶּה כָּלוּ מִצָּה.
- שֶׁבְּכָל הַלַּיְלוֹת אָנוּ אוֹכְלִין שְׂאֵר יִרְקוֹת, הַלַּיְלָה הַזֶּה מְרוֹר.
- שֶׁבְּכָל הַלַּיְלוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בְּשָׂר צְלִי, שְׂלוֹק, וּמִבְשָׂל, הַלַּיְלָה הַזֶּה כָּלוּ צְלִי.
- שֶׁבְּכָל הַלַּיְלוֹת אָנוּ מִטְבִּילִין פְּעַם אַחַת, הַלַּיְלָה הַזֶּה שְׁתֵּי פְעָמִים?

Rashi Pesachim 116a

Here, at the time of the pouring of the second cup, the son asks the father, if he is wise, what is different now for which we have poured a second cup before eating.

## 21. רש"י פסחים קטז.

וכאן הֵבֵן שׁוֹאֵל אֶת אָבִיו - כֹּאֵן בְּמִזְיַגַת כּוֹס שֵׁנִי הֵבֵן שׁוֹאֵל אֶת אָבִיו: מֵה נִשְׁתַּנָּה עֲכָשֵׁי שְׂמוּזְגִין כּוֹס שֵׁנִי קוֹדֵם אֲכִילָה?

Shulchan Aruch OC 473:7

They pour for him the second cup, in order that the children should ask why we are drinking a second cup before the meal."

## 22. שו"ע או"ח תעג:ז

מוזגין לו מיד כוס שני, כדו שישאלו התינוקות למה שותים כוס שני קודם סעודה...

Meiri Pesachim 116a

And here, when pouring this cup, the son asks his father, if he is a wise son, because for this reason we remove the table, and if the son doesn't understand enough to ask about this, his father teaches him... *Why is this night different...* and even though that the questions begin with the removal of the table, he is adding questions...

23. מאירי<sup>7</sup> פסחים קטז.

וכאן ר"ל במזיגת כוס זה הֵבֵן שׁוֹאֵל אֶת אָבִיו אִם הוּא חָכֵם שֶׁהֵי בִזָּה עוֹקְרִין אֶת הַשְּׁלַחַן וְאִם אֵין דַּעַת בְּבֶן לַהֲרַגִּישׁ בַּעֲנִין וְלִשְׂאוֹל אָבִיו מִלְּמַדוֹ... מֵה נִשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה מִכָּל הַלַּיְלוֹת וְכוּי וְאֵע"פ שֶׁתַּחֲלַת הַשְּׂאֵלָה בְּעִקְרֵת הַשְּׁלַחַן הוּא מוֹסִיף בְּשִׂאלוֹת

<sup>7</sup> R. Menachem ben Shlomo Meiri, 1249-1315, was one of the leading rabbis in southern France. He authored many works, the most well-known being the Bet HaBechirah, a broad commentary on the Mishnah and Talmud. The Bet HaBechirah was written in 'strict Hebrew' (as opposed to the so-called Rabbinical Hebrew) and contains an anthology of commentators and poskim who preceded him, as well as his own comments and halachic decisions.



## ו. סדר הסדר

### Netziv (Haggadah intro)

The order of the Pesach Seder, as established by our Sages, was done to be an example of what used to be done in Israel during the time when they ate the Paschal offering.... For this reason we wash our hands for dipped (vegetables)... as was done during the time of the eating of the Paschal offering...

This is also the reason we wear a 'Kittel', not to remind a person of the day of their death. Rather it is because eating the Pesach is eating from the Table of the Almighty... and should therefore be eaten in reverence and awe, like during prayer. Just as one who eats at the King's table doesn't wear his normal eating clothing, when we were in Jerusalem at the time of the Pesach we had special white cotton garments... Today we do as then, and therefore we wear the Kittel..."

### 25. הנצי"ב<sup>8</sup> (הקדמה להגדה)

הכנת הסדר של פסח הנהיגו חז"ל לעשות דוגמא כמו שהיו נוהגים בא"י בזמן אכילת הפסח.... ומזה הטעם נוטלין לידיים לטיבולו במשקה... בסדר הנהיגו כמו בזמן אכילת פסח...  
[ומזה הטעם נוהגים ללבוש הקיטל. ואין הטעם שלא תזוח דעתו עליו ויזכור יום המיתה. והוא תמוה. אלא הטעם דאכילת פסח הוא משלחן גבוה קאכיל כשיטת רש"י ורמב"ם דכל אכילת קדשים קלים הוא משלחן גבוה... וא"כ יש לאכול הפסח באימה וביראה כמו בשעת תפלה, וכמו שאוכל על שלחן המלך שאינו לובש בגד אכילה כמו שאוכל בביתו. ובהיותנו בירושלים בזמן אכילת הפסחים היה הבגד חשוב שמתפללין בו מחטובות אטון מצרים, והוא בגד פשתן לבן, כדכתי' וילבש אותו בגדי שש' ואנו נוהגים כמו בזמן הפסח, מש"ה לובשים בגד פשתן לבן והוא הקיטל..."]

### Mordechai, Pesachim 611

By the law, we should make the 'sandwich' after the meal, as they used to eat the Pesach offering with matzah and marror after the meal. But since once has begun with the mitzvah of matzah and marror, one finishes all the mitzvah associated with them. **And similarly it was the opinion of Rabeinu Meir that during the time of the Holy Temple, they used to conduct the entire seder after the meal,** and would not eat the obligatory matzah until after they were satiated from baked and other foods. But we, for whom our entire meal consists of the matzah of the mitzvah, since we have begun with its laws we do all the mitzvah associated with it one after another without interruption. However, to remember the [sequence of the] Pesach, we eat the *afikoman* at the end of the meal...

### 26. מרדכי<sup>9</sup> פסחים הסדר בקצרה רמז תריא

...ומן הדין היה לנו לעשות הכריכה לבסוף של הסעודה כדרך שהיו אוכלין הפסח על מצות ומרורים לאחר הסעודה אלא הואיל והתחיל [במצות] מצה ומרור בתחלת הסעודה הולך וגומר כל מצותו וכן היה נראה לרבינו שמחה שבזמן שבהמ"ק קיים היו עושין כל הסדר אחר הסעודה ולא היו אוכלין מצת מצוה אלא לאחר שמלאו כריסן מקמח ובצקת ושאר דברים אבל אנו שכל סעודתנו ממצת מצוה כיון שאנו מתחילין בהלכותיה אנו עושין מצותיה זו אחר זו בלא הפסקה אמנם זכר לפסח אוכלין האפיקומן בסוף כל אכילה...

הסדר בזמן הזה:	הסדר בזמן בהמ"ק:
קדש	קדש
הבאת השלחן ("הביאו לפניו")	הבאת השלחן ("הביאו לפניו")
ורחץ (לירק, בלי ברכה)	ורחץ - רחצה (נט"י לירק ולמצה + ברכה)
כרפס	כרפס
יחץ	יחץ - מוציא
הא לחמא עניא (פרוסה בידו)	הא לחמא עניא (פרוסה בידו)
	שלחן עורך
	פסח "על השבע", עם מצה ומרור!
עקירת השלחן (מלא!)	עקירת השלחן (ריק! כמנהגם!)
מוזגין כוס ב' (מגיד)	מוזגין כוס ב' (מגיד)
מה נשתנה - על שינויים שעוד לא ראה!!	מה נשתנה - על השינויים שראה!
• מצה, מרור, טיבול שני, הסיבה	• מצה, מרור, פסח צלי, טיבול שני
מגיד (ר"ג - הסבר המצוות שעוד לא עשה)	מגיד (ר"ג - פסח / מצה / מרור)
רחצה	
מצוה - מרור - כורך (כן עשה הלל!)	
שלחן עורך - צפון	
ברך - מוזגין כוס ג' (ברכת המזון)	ברך - מוזגין כוס ג' (ברכת המזון)
הלל - מוזגין כוס ד' (הלל)	הלל - מוזגין כוס ד' (הלל)

<sup>8</sup> Rabbi Naphtali Tzvi Judah Berlin, 1817-1893, b. Mir, Russia, d. Warsaw, Poland. Famed head of the yeshiva of Volozhin, the "mother of modern yeshivot". He also wrote commentaries on the Bible, the halachic midrashim, the Talmud, and the She'iltot, as well as many responsa. During his term as head of the Volozhin yeshivah, the student body of that institution included more than 400 students, who received close personal attention from him. He was active in communal affairs, and he supported the Chovevei Zion movement, which advocated Jewish settlement in Israel. Amongst his students, perhaps most famous of all is Rabbi Avraham Hakohen Kook, first Ashkenazic Chief Rabbi of Israel.

<sup>9</sup> R. Mordechai b. Hillel, a descendent of the Ra'avivah (R. Eliezer b. Yoel HaLevi), was one of the great Rabbis of Germany (Ashkenaz) at the end of the Tosafot period. Born circa 1240, R. Mordechai was martyred in 1298 with his wife (daughter of R. Yechezkel of Paris) with their five children in Nuremberg, Germany. R. Mordechai was a disciple of R. Meir (Maharam) of Rothenburg, as was his relative R. Asher (Rosh) and his brother-in-law, R. Meir haCohen, author of the Hagahot Maimoniyot. Among his other mentors were R. Peretz of Corbeil, his relative R. Ephraim, R. ya'akov haLevi of Speyer, and R. Avraham b. R. Baruch, the older brother of Maharam. The Sefer Mordechai, arranged according to tractates and topics, includes a collection of tosafot, responsa, halachic decisions and quotations from various books, most from the rabbis of France and Germany. It influenced Halachic decisions for many generations. It was published in most editions of the Talmud.